

NOI ROLURI PENTRU SCHIMBARE: CONSECINȚELE ACCESULUI DESCHIS PENTRU BIBLIOTECI

dr., conf. univ. NELLY ȚURCAN

Universitatea de Stat din Moldova

Creșterea continuă a costurilor revistelor științifice provoacă o criză, numită *criza serialelor*. Bibliotecile și instituțiile de cercetare din Republica Moldova sunt în situații similare, când se reduce numărul revistelor abonate din motivul creșterii prețurilor la abonamente. În baza unui chestionar a fost analizată abonarea la revistele științifice în 11 biblioteci științifice. Majoritatea bibliotecilor păstrează dinamica negativă în abonarea la presa științifică. Oamenii de știință din instituțiile de cercetare din Moldova care au participat la chestionare au confirmat, de asemenea, că problema costurilor revistelor științifice este o barieră în accesul la informația științifică. Majoritatea savanților din Moldova nu cunosc modelele alternative de publicare și Mișcarea pentru accesul deschis. Bibliotecile pot promova ideea accesului deschis.

As journal prices began to climb, the „serials crisis” was viewed nearly everywhere as a library problem. Libraries and research institutions in the Republic of Moldova are in similar situations. Because of escalation of subscription prices, the libraries in the Republic of Moldova are forced to continue cancelling scientific journals titles. After a survey in 11 libraries we concluded that there is negative dynamic in subscription to scientific journals. In the majority of libraries budgets are spiralling down and it becomes increasingly hard to maintain existing subscription lists. Most libraries cancel scientific journal titles because of reducing budgets for subscription and increasing subscriptions prices. Scholars from Moldovan research institutions consider that „serials crisis” is a barrier to access scientific information, and scientific journals prices are a burden for the scientific institutions. Open Access presents numerous challenges and opportunities, but Moldovan scientists do not have sufficient information about Open Access movement. In order to facilitate scientific communication, libraries will need to redesign their activity to promote Open Access movement.

În contextul dezvoltării economiei bazate pe cunoaștere, inovarea și capacitatea sistemului de cercetare-dezvoltare pentru crearea și difuzarea celor mai recente informații științifice devin din ce în ce în ce mai fundamentale și determinante pentru prosperitatea societății. Există câteva caracteristici benefice pentru inovarea sistemului de cercetare-dezvoltare, unele din acestea se axează pe mediul informațional, cum ar fi: 1) accesul liber la informații pentru persoane fizice; 2) fluxul liber de informații atât în interiorul, precum și în exteriorul organizației; 3) recompense pentru partajarea, căutarea, și utilizarea unor surse noi de informare; 4) încurajarea

mobilității și a contactelor interpersonale. Într-adevăr, prosperitatea într-o economie bazată pe cunoaștere depinde la fel de mult de capacitatea de distribuție a cunoștințelor științifice, precum și de productivitatea științifică a cercetătorilor. Aceasta evidențiază comunicarea științifică în calitate de un element-cheie al sistemului de cercetare științifică.

Creșterea globală a numărului de publicații științifice începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea a provocat obstacole considerabile în diseminarea și accesul la informația științifică, precum și a produs dificultăți grave pentru toți actanții procesului comunicațional: autori, editor, biblioteci și utilizatori în vederea difuzării, regăsirii și arhivării informației științifice. Această creștere a determinat o evoluție contradictorie: sporirea numărului de publicații științifice, soldată cu *explozia informațională*, și, în același timp, imposibilitatea, incapacitatea oamenilor de știință de a găsi informația științifică în volumul enorm de publicații științifice, ceea ce provoacă o *criză informațională*. În sine, această creștere ar trebui să ateste numai progrese mari în cercetările științifice, creșterea pronunțată a calității lor, cu condiția însă că informația elaborată să nu se piardă, ci să fie prelucrată în producția științifică [1, p. 274]. Din păcate, actuala stare de lucruri este de așa natură, încât pierderile de informație științifică sunt inevitabile și sporesc odată cu creșterea ei. Situația dificilă pe piața informațională este agravată prin extinderea numărului de publicații științifice în formatul digital. Conform datelor Ulrich's Periodicals Directory în anul 2010 au fost înregistrate circa 26 mii de reviste științifice recenzate, numărul lor fiind în crește cu peste 3% anul [2, p. 24]. Actualmente circa 17 mii de reviste științifice sunt accesibile în formatul electronic, dintre care aproximativ 10% sunt reviste cu acces deschis [3, p. 20].

Pe de altă parte accesul la informație este restricționat de dreptul de autor, care în pofida nemulțumirilor savanților și bibliotecilor din întreaga lume, a fost extins de la 50 până la 70 de ani post mortem autoris [4, p. 132]. Lucrările științifice sunt protejate de legislația privind copyrightul, iar accesul la publicațiile științifice este din ce în ce mai dificil.

Problemele de acces la informația științifică sunt agravate și de creșterea continuă a costurilor revistelor științifice, ce provoacă o altă criză, numită *criza serialelor*. Constatăm că în prezent accesul la informație este îngrădit nu doar din cauza barierelor juridice, dar și din cauza celor financiare. Atât bibliotecile, cât și oamenii de știință sunt în dificultate în ceea ce privește accesul și difuzarea informației științifice. Aceste obstacole influențează, de asemenea, și relațiile în cadrul comunității științifice care sunt stabilite prin citarea lucrărilor științifice.

În opinia specialiștilor cel mai mare neajuns al sistemului actual de comunicare științifică este costul excesiv al abonamentelor pentru revistele

științifice. În ultimii ani prețul revistelor științifice a crescut cu circa 200%. Astfel, costul mediului al unui abonament anual al revistei din domeniul chimiei este de 3.792 USD [5]. Deși unii editori și furnizori s-au angajat să mențină prețurile la nivelul anilor precedenți, pentru anul 2012 prețurile vor continua să crească [6]. Unele din cele mai scumpe reviste științifice sunt publicate de editurile Elsevier, Wiley și Springer. De exemplu, abonamentul pentru anul 2012 al revistei *Journal of Comparative Neurology*, editată de Wiley, costă 20,398 Euro [7], iar costul abonamentului la revista *Brain Research*, editată de Elsevier, este de 21,440 Euro [8]. În aceste condiții abonarea la revistele științifice consumă circa 65% din bugetele bibliotecilor [9], ceea ce contribuie la reducerea achiziției carte.

Bibliotecile și instituțiile de cercetare din Republica Moldova sunt în situații similare, când se reduce numărul revistelor abonate din motivul creșterii prețurilor la abonamente. În același timp se micșorează bugetul bibliotecii pentru abonare. Iar în cazurile când bugetul este în creștere sau rămâne constant, biblioteca poate abona un număr mai mic de reviste științifice.

În contextul studierii resurselor informaționale ale bibliotecilor pentru susținerea cercetării au fost studiate practicile de abonare la publicațiile periodice în 11 biblioteci din Republica Moldova pentru perioada 2006–2010. În baza unui chestionar a fost analizată abonarea la revistele științifice în 8 biblioteci științifice universitare (BCU a USM, BRȘA a UASM, BȘ ASEM, BȘ a UPS „Ion Creangă”, BȘ a US „Alec Russo” din Bălți, BȘM a USMF „N. Testemițanu”, BTȘ a UTM, DIB ULIM), cât și la 3 biblioteci care dețin colecții universale: BȘC „A. Lupan” a AȘM, BNRM și BM „B.P. Hasdeu” din Chișinău. În cadrul acestui studiu a fost important să cunoaștem politica de abonare la periodica științifică, precum și efectele sociale pentru bibliotecă și utilizatori în rezultatul crizei serialelor, nu doar la bibliotecile universitare și biblioteca AȘM, dar și la BNRM și BM „B.P. Hasdeu”. Argumentul este că ambele biblioteci (BNRM și BM) oferă servicii informaționale pentru cercetători, profesori universitari și studenți, acești utilizatori fiind un grup important în structura cititorilor BNRM și BM „B.P. Hasdeu”.

Constatăm că în toate bibliotecile universitare, cu excepția BȘM USMF, este înregistrată micșorarea numărului de titluri de reviste științifice, abonate de biblioteci (Fig. 1). De exemplu, BCU USM a redus numărul abonamentelor de la 189 în 2006 la 172 în 2010, BȘ USB pentru aceeași perioadă a redus numărul abonamentelor de la 177 la 99, iar la BȘ UPS numărul de titluri de reviste a scăzut de la 87 la 98. Este necesar să menționăm că la majoritatea bibliotecilor se păstrează dinamica negativă în abonarea la presa științifică. Astfel, DIB ULIM a redus numărul de abonamente de la 166 în 2002 până la 79 în 2006 și până la 45 în anul 2010.

În BȘM USMF, pentru perioada analizată, nu au fost schimbări în abonarea revistelor științifice, numărul abonamentelor rămânând constant – 87 de titluri de reviste științifice.

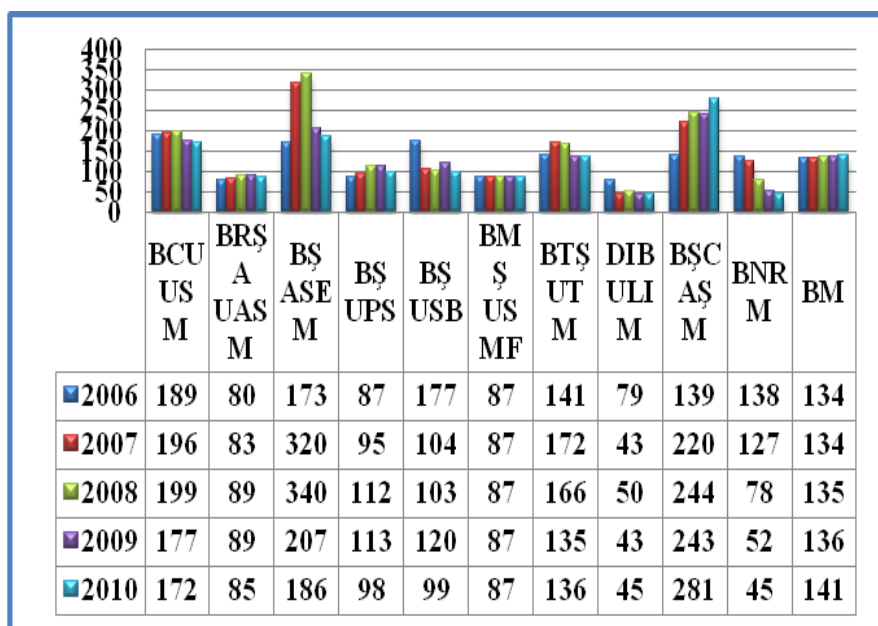

Fig. 1. Dinamica abonării la periodica științifică, aa. 2006-2010 (titluri de reviste).

În același timp, doar BCȘ AȘM și BM înregistrează o dinamică pozitivă în abonarea revistelor științifice. Astfel, la BCȘ AȘM numărul abonamentelor este în creștere de la 139 în 2006 până la 281 în anul 2010. De asemenea, o creștere minoră a numărului de abonamente este înregistrat la BM. O situație foarte dificilă este înregistrată la BNRM, care a redus cel mai mult numărul de abonamente ale revistelor științifice abonate, de la 138 în 2006 la 45 în 2010.

Paralel cu reducerea numărului de abonamente a fost înregistrată creșterea alocațiilor din bugetul bibliotecii pentru același număr de titluri sau s-a purces la reducerea considerabilă a finanțării pentru abonare (Fig. 2). Astfel, la BȘ UTM finanțarea pentru abonare în perioada 2008-2010 se menține la nivelul de 199.378 Lei, dar numărul de abonamente a scăzut de la 166 la 136. În alte biblioteci, de exemplu, la BCU USM finanțarea abonării la periodica științifică a fost redusă de două ori.

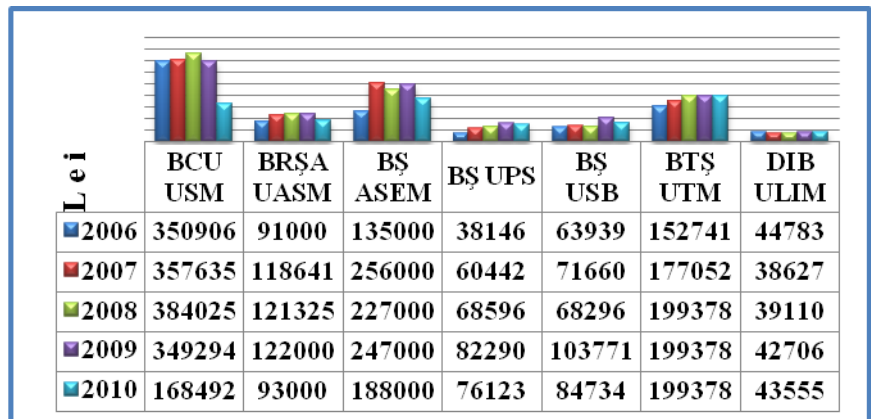

Fig. 2. Dinamica alocațiilor pentru abonarea la periodica științifică, aa. 2006-2010 (Lei).

Analiza finanțării abonării la periodica științifică a permis să constatăm că cea mai bună situație se înregistrează la BȘC AȘM (Fig. 3).

Comparația între patru biblioteci care dețin colecții universale a reliefat un decalaj enorm în finanțarea abonării nu numai în comparație cu bibliotecile universitare, dar și cu BNRM. Dacă în anul 2010 BȘC AȘM a finanțat abonarea la periodica științifică în sumă de 1.473.071 Lei, atunci BNRM a cheltuit pentru abonare doar 86.218 Lei, ceea ce reprezintă 1% din bugetul bibliotecii pentru anul respectiv. Spre deosebire de BNRM, alte bibliotecile alocă în mediu pentru abonarea la presa științifică 25%–40% din bugetul bibliotecii.

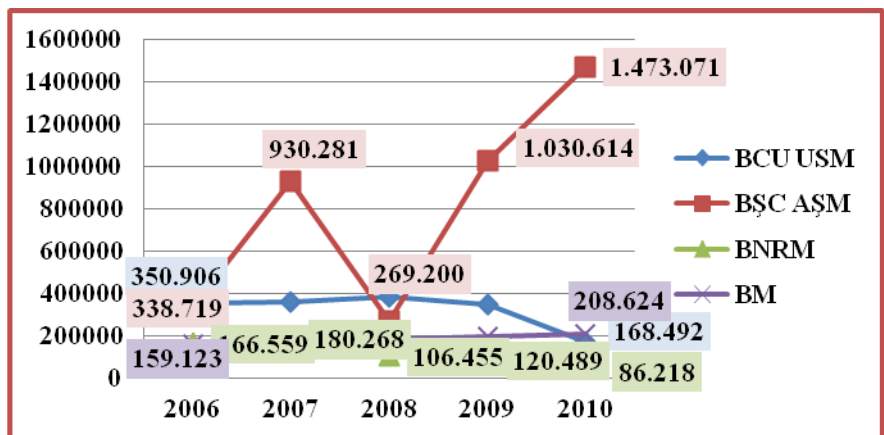

Fig. 3. Dinamica alocațiilor pentru abonarea la periodica științifică la BȘC AȘM, BCU USM, BM și BNRM în aa. 2006-2010 (Lei).

Datele din Figura 3 relevă că în anul 2006 finanțarea pentru abonare la BȘU USM și BȘC AȘM a fost la același nivel, fiind rezervate în jur de 350 mii Lei. O situație similară a fost la BNRM și BM, ambele biblioteci rezervând pentru

abonare la revistele științifice aproximativ aceeași sumă, circa 160 mii Lei. În anul 2010 situația este cardinal diferită: la BȘC AȘM finanțarea abonării a crescut de 4 ori, la BM finanțarea a crescut nesemnificativ, practic menținându-se la același nivel, iar la BCU USM și la BNRM scăzut de 2 ori. Astfel, creșterea rapidă a prețurilor abonamentelor la revistele științifice și tendințele economice în editarea lucrărilor științifice au erodat posibilitățile financiare ale bibliotecilor, instituțiilor de cercetare, universităților, creând obstacole în achiziționarea publicațiilor necesare în procesul de instruire și cercetare.

Oamenii de știință din instituțiile de cercetare din Moldova care au participat la chestionare au confirmat, de asemenea, că problema costurilor revistelor științifice este o barieră în accesul la informația științifică (Fig. 4). Astfel, 48,8% din savanți au remarcat că sunt în totalitate de acord că majorarea continuă a prețurilor la revistele științifice a făcut dificil accesul la literatura de specialitate, inclusiv și în cadrul bibliotecilor. Astfel, 36,6% au exprimat un acord parțial și doar 1,7% au manifestat un dezacord total privind această afirmație.

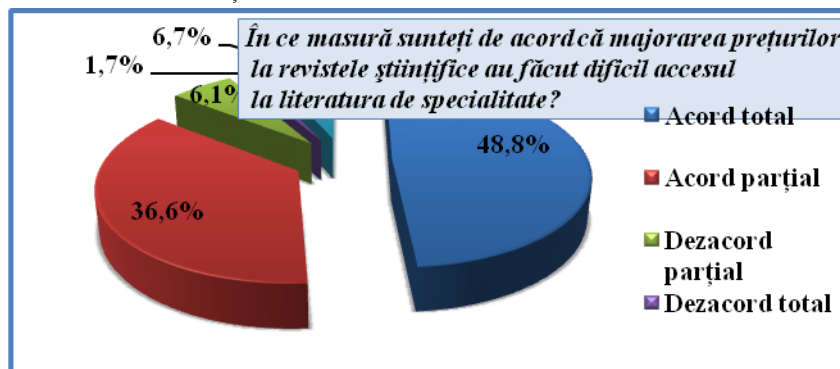

Fig. 4. Opinia savanților privind majorarea prețurilor la revistele științifice (%).

Savanții au menționat, de asemenea, că scumpirea revistelor științifice este o povară pentru instituțiile științifice. Aceasta se manifestă în sporirea alocațiilor pentru abonare care este condiționată nu de majorarea numărului de titluri de reviste, dar de costurile înalte la abonamentele periodicele științifice. Astfel, 70,6% din cercetători au fost de acord că instituția se confruntă cu anumite probleme din cauza creșterii continue a prețurilor, iar 72,3% din respondenți au menționat că din cauza prețurilor înalte biblioteca nu se abonează la cele mai importante reviste din domeniul de cercetare al savanților. În special, majoritatea cercetătorii de la toate instituțiile au exprimat un acord total vis-à-vis de faptul că scumpirea abonamentelor la revistele științifice este o povară pentru instituție. Astfel, această opțiune a fost susținută de cercetătorii de la UAȘM (55,1%), UTM (53,9%), AȘM (51,1%), USM (44,9%).

Menirea universităților și a instituțiilor de cercetare este de a genera cunoștințe care sunt obținute inclusiv și în cadrul investigațiilor științifice. Comunitățile academice comunică rezultatele cercetărilor prin publicații științifice. Producția științifică a comunităților științifice este un indicator foarte important după care este determinat gradul de dezvoltare a țării. În perioada 2006–2010, în cele 71 de reviste acreditate de CNAA, au fost publicate 21.185 de articole. În același timp, conform datelor *SCImago Journal & Country Rank* pentru perioada 1996–2009, după numărul de publicații Moldova este plasată pe locul 93 din 235 de țări în clasamentul mondial al producției și vizibilității științifice [10], fiind poziționată între Senegal cu 3.416 publicații (locul 92) și Luxemburg cu 2.914 publicații (locul 94). Analiza bazei de date *Web of Science (WoS)* a Thomson Reuters ISI a constatat, de asemenea, că vizibilitatea internațională a cercetării științifice a Moldovei este foarte modestă, fapt ce denotă și o posibilitate redusă de comunicare a rezultatelor cercetărilor științifice. Pentru perioada 2001–2010 în baza de date *WoS* au fost înregistrate 2.727 de documente ale savanților din Republica Moldova, iar numărul de citări la toate documentele cercetătorilor din Moldova a atins cifra de 12.454 de citări, media per document constituind 4,57. Din totalul documentelor, înregistrate în această perioadă, 1.674 sau 61,39% sunt articole din revistele cu factor de impact sau cotate ISI, 730 sau 26,77% sunt materiale ale conferințelor și 260 sau 9,53% rezumate ale diverselor manifestări științifice, celelalte genuri de documente însumând 64 de înregistrări ceea ce reprezintă 2,31%. Cele 1.674 de articole, apărute în această perioadă, au fost publicate în 463 de reviste cu factor de impact sau cotate ISI. Remarcăm că savanții din Moldova publică și în reviste cu cel mai înalt factor de impact (FI), cum ar fi, de exemplu: *Nature* – FI 34.834, *Nature Materials* – FI 29.504, *Coordination Chemistry Reviews* – FI 11.225.

Cu toate că din anul 2004 este constatată o dinamică pozitivă a înregistrării publicațiilor savanților din Moldova în *WoS*, vizibilitatea internațională este modestă, iar la nivel național nu este posibil accesul la publicațiile din revistele cotate ISI. Din cauza costurilor înalte bibliotecile din Moldova nu pot abona aceste reviste și nici bazele de date ale Thomson Reuters ISI.

Pentru extinderea cunoașterii și a bunăstării unei societăți trebuie să fie asigurat mecanismul de răspândire a cunoștințelor. Restricțiile privind accesul la informația științifică sunt o piedică în fața progresului și în construirea unei societăți a cunoașterii, în special în țările în curs de dezvoltare și în tranziție. Accesul la informație este blocat de taxele pentru abonarea la periodica științifică și bazele de date sau taxele percepute pentru descărcarea publicațiilor de pe Internet.

Susținerea accesului la informație și cunoaștere, precum și eliminarea acestei inegalități intelectuale este realizată de mai multe inițiative internaționale. Una din ele este mișcarea *Accesul Deschis (Open Access - OA)*.

Mișcarea pentru accesul deschis, după cum menționează Domienguez M., constă în diferite aspecte: politice, tehnologice, juridice și economice [11, p. 52.]. Acțiunile politice ale diverselor organisme sunt menite să susțină și să promoveze dorința savanților de a publica fără plată rezultatele cercetărilor în revistele recenzate, precum și de a oferi acces liber și gratuit savanților și societății la rezultatele acestor cercetări. Acțiunile politice întreprinse, în primul rând, la nivel internațional au dus la aprobarea unei serii de declarații. Actualmente accesul deschis la rezultatele cercetărilor științifice este susținut de inițiativele internaționale de la Budapesta, Berlin și Bethesda [12].

În Declarația de la Budapesta (*Budapest Open Access Initiative, BOAI*) accesul deschis este definit după cum urmează: „Prin „*accesul deschis*” la această literatură, înțelegem că este liber disponibilă pe Internet pentru public, permițând oricărui utilizator să citească, descarce, copieze, distribuie, tipărească, să caute sau să acceseze textele integrale ale acestor articole, să le parcurgă pentru a le indexa, să le treacă ca date pentru un software sau să le folosească într-un alt scop permis, fără bariere financiare, legale sau tehnice altele decât cele inseparabile de accesul pe Internet. Singura constrângere privind reproducerea și distribuția și singurul rol pentru drepturile de autor din acest domeniu, ar trebui să dea autorilor controlul asupra integrității muncii lor și dreptul de a fi recunoscuți și citați corespunzător” [13].

Ideea accesului deschis a fost susținută de mai multe asociații internaționale de cercetători, editori, bibliotecari, asociații universitare cum ar fi SLA (*Special Libraries Association*), CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*), SPARC (*Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition*), LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*), EIFL (*Electronic Information for Libraries*) etc. Iar integra acest subiect în activitățile curente ale IFLA a fost confirmat că pentru perioada 2010–2015 Accesul Deschis este pilonul central al planului strategic IFLA [14].

Pentru a asigura Accesul Deschis la literatura științifică sunt aplicate două strategii: Calea Verde (*Green Road*) și Calea de Aur (*Golden Road*).

Prima strategie, numită Calea Verde (*Green Road*), este autoarhivarea. Ea prevede plasarea publicațiilor electronice (atât a lucrărilor editate, cât și a nonpublicațiilor) în arhivele electronice deschise, susținute de instituțiile de cercetare, învățământ și cultură. Arhivele pot aparține organizațiilor (universităților, instituțiilor de cercetare, laboratoare) sau pot fi organizate după principiul tematic (economie, matematică, biblioteconomie și știința

informării etc.). Autorii au dreptul să-și autoarhiveze lucrările sale fără nici o restricție, există doar anumite condiții privind autoarhivarea post-printurilor.

Inițiativa Arhivelor Deschise este pe larg susținută în diverse țări. Conform datelor Registrului Arhivelor cu Acces Deschis (*ROAR, Registry of Open Access Repositories*) la 30 octombrie 2011 în lume au fost înregistrate aproximativ 2486 de arhive cu acces deschis din 87 de țări, iar în Directoriul Arhivelor cu Acces Deschis (*DOAR, Directory of Open Access Repositories*) sunt înregistrate 2128 de arhive, dintre care 82,2% sunt instituționale, 11,3% – tematice, 4,4% – agregatori și 2,1% – guvernamentale. Aceste colecții electronice facilitează prelucrarea conținutului digital pentru crearea materialelor didactice online, cărților electronice etc. Lideri în organizarea Arhivelor cu Acces Deschis sunt SUA cu 407 de arhive, Marea Britanie cu 201, Germania cu 148, Japonia cu 135 (Fig. 5). În aceste țări practic toate universitățile au arhive cu acces deschis. Republica Moldova are doar o resursă înregistrată în DOAR – *Tezele depuse la Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare*.

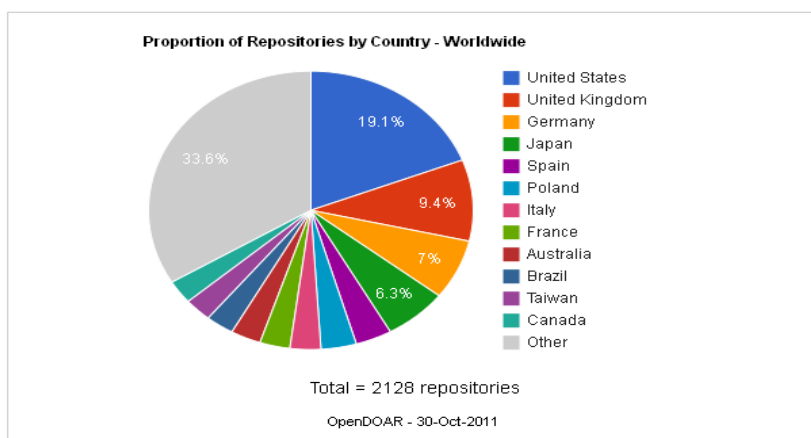

Fig. 5. Repartizarea arhivelor electronice cu acces deschis după țări [15].

A două strategie, revistele electronice științifice cu acces deschis (*open access publishing*) – Calea de Aur (*Golden Road*) dezvoltă modele alternative de publicare a lucrărilor științifice, a revistelor științifice, materialelor conferințelor. Revistele electronice, de asemenea, efectuează expertiza textelor și publică în acces deschis doar materialele aprobate. Cheltuielile pentru revistele electronice sunt constituite din costul recenzării, pregătirea manuscrisului pentru plasarea pe server. Pentru finanțarea acestor modele sunt atrase investițiile organizațiilor, instituțiilor de cercetare și a universităților. În unele cazuri (ce se întâmplă mai rar), redacțiile revistelor stabilesc pentru autori sau sponsori (finanțatori) o taxă pentru prelucrarea publicațiilor aprobate pentru plasarea în formatul electronic.

Revistele cu acces deschis sunt înregistrate în Directorul Revistelor cu Acces Deschis (*DOAJ, Directory of Open Access Journal*). Actualmente mai mult de 10 la sută din revistele peer-review din lume sunt incluse în DOAJ, evidențiind, astfel, DOAJ printre cele mai mari colecții din lume de reviste peer review. În DOAJ sunt înregistrate mai multe reviste recenzate decât în baza de date Science Direct [16], precum și mai multe reviste fără embargo, în comparație cu baza de date Academic Search Premiere din EBSCO sau colecția de periodice Gale OneFile. De exemplu, din 3718 de reviste full-text peer-review enumerate în Academic Search Premier, 2017 au un embargo de 12 luni. Accesul deschis complet, pe care-l oferă DOAJ, înseamnă că nu sunt supuse nici unui embargo revistele din această resursă, iar articolele sunt disponibile pentru utilizare.

Actualmente în DOAJ sunt înregistrate 7.253 de reviste, publicate de peste 2.000 de editori, de regulă pe baza diferitor platforme și în diferite limbi. Din numărul total de reviste incluse în DOAJ, 2/3 sunt înregistrate în Ulrich's Periodicals Directory (Directorul Periodicelor Ulrich) [17]. Din cele 7.253 de reviste cu acces deschis, 3.361 de reviste reflectă informația full-text la nivel de articole (30 octombrie 2011) [18]. Acest serviciu înregistrează revistele academice din 117 țări și publicate în 50 de limbi. Cel mai mare număr de reviste aparține SUA – 1342, Brazilia – 649, Marea Britanie – 526. În DOAJ au fost înregistrate doar 2 reviste din Republica Moldova. DOAJ include revistele științifice care acoperă diferite subiecte din domeniul științific, publicate de editurile comerciale și non-profit. Analiza revistelor din DOAJ a permis să constatăm că circa 2/3 din reviste acoperă domeniile științelor exacte, fundamentale, medicină și tehnică. Numărul revistelor cu acces deschis este în continuă creștere (Fig. 6), evoluează foarte rapid noi modele de publicare cu scopul de a lărgi numărul de utilizatori și de a oferi noi modalități de acces.

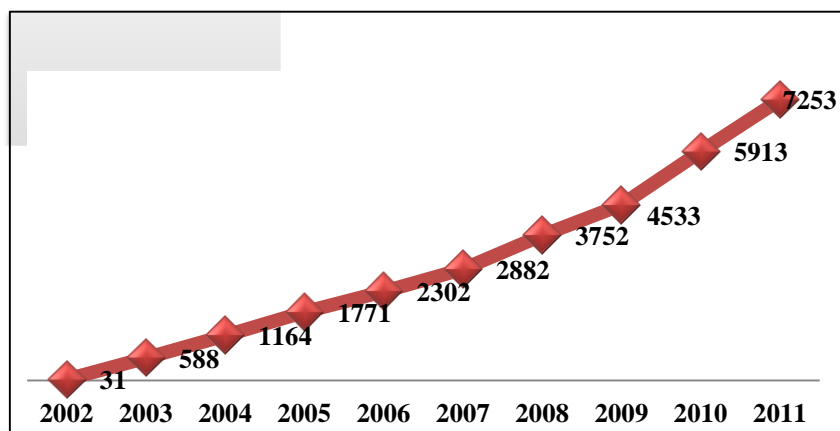

Fig. 6. Dinamica înregistrării revistelor OA în DOAJ (2002-2011).

Revistele cu acces deschis, precum și editorii tradiționali ca Blackwell Publishing (on-line Open), Oxford University Press (Oxford Open) și Springer (Springer Open Choice) oferă în prezent autorilor o opțiune pentru un acces deschis imediat, în cazul în care autorul plătește o taxă. Astfel, în jur de 70 din aproximativ 200 de reviste editate de Oxford Journals au adoptat unul din modelele de acces deschis [19], oferind o perspectivă unică de participare, precum și de un potențial impact al accesului deschis asupra revistelor academice.

Cercetătorii, editorii și factorii de decizie se confruntă cu dilema dacă trebuie sau nu să investească în publicarea cu acces deschis și în ce măsură accesul deschis va accelera progresul științific și va contribui la transferul rezultatelor cercetărilor în practică. Dar mediul de publicare științifică continuă să evolueze oferind căi suplimentare pentru a face conținutul disponibil în mod deschis. Analizele, realizate încă în 2004 de Thomson ISI, sugerează că peste 55% din reviste și peste 65% din articole indexate în Web of Science în 2003 sunt produse de către editori, care permite o anumită formă de auto-arhivare, și ar putea fi făcute OA prin arhivarea de către autor [20].

Mai multe lucrări sintetizează beneficiile OA, de exemplu, Wagner A. Ben [21], Hitchcock S. [22], Stevan Harnad [23] etc. Alma Swan a realizat o sinteză a studiilor privind impactului accesului deschis asupra comunicării în știință [24]. Analiza a evidențiat 27 de studii care elucidează rezultatele pozitive ale accesului deschis pentru beneficiul citării, precum și 4 studii care nu au constatat astfel de avantaje. Studiile se referă la analiza beneficiilor OA în diferite domenii. Variate date și analize: studii de caz, diverși măsurători, de exemplu, citările sau descărcările, realizate în timp, au condus la rezultate destul de contradictorii (Fig. 7), în funcție de domeniul disciplinar, atitudinea cercetătorilor și comportamentul de citate, precum și metodologia aplicată. Astfel, a fost constatat că cel mai mult a sporit citarea datorită accesului deschis în domeniul științelor agricole (cu 200% – 600%), fizică și astronomie (cu 150% – 580%), medicină (cu 300% – 450%), iar cea mai nesemnificativă creștere a fost constatată în domeniul biologiei (de la -5% până la 36%), filozofie (45%), electrotehnică (51%) și științe politice (86%).

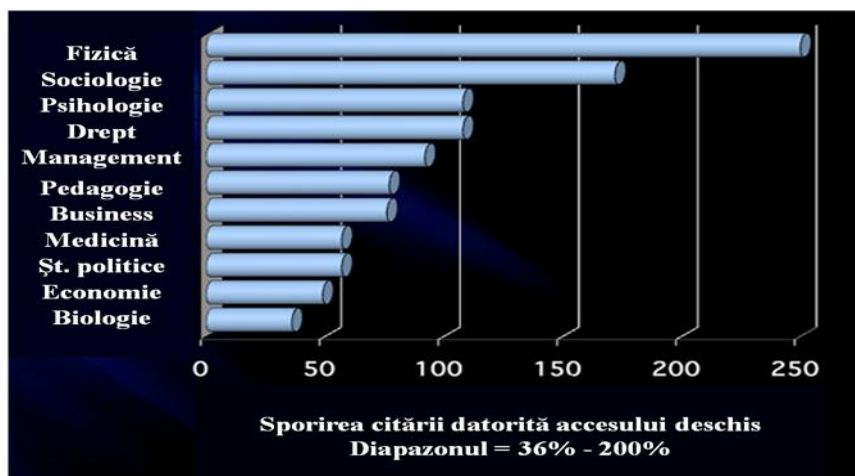

Fig. 7. Sporirea citării în diferite domenii datorită accesului deschis [25].

Analiza opiniilor cercetătorilor din Moldova a reliefat că peste 77 la sută din respondenți sunt de acord că numărul de citări ale unui articol sunt un bun indicator al utilității cercetării (33,8% – în totalitate de acord; 43,5% – parțial de acord), iar circa 70% de subiecți sunt de acord că descărcarea unui articol electronic este un bun indicator al utilității cercetării (28,1% – în totalitate de acord; 43,8% – parțial de acord). Astfel, acești indicatori, importanți în aprecierea cercetătorilor (Fig. 8), ar putea confirma utilitatea, vizibilitatea cercetărilor oamenilor de știință din Moldova dacă instituțiile de cercetare ar implementa modelele inovatoare de publicare și acces la informație.

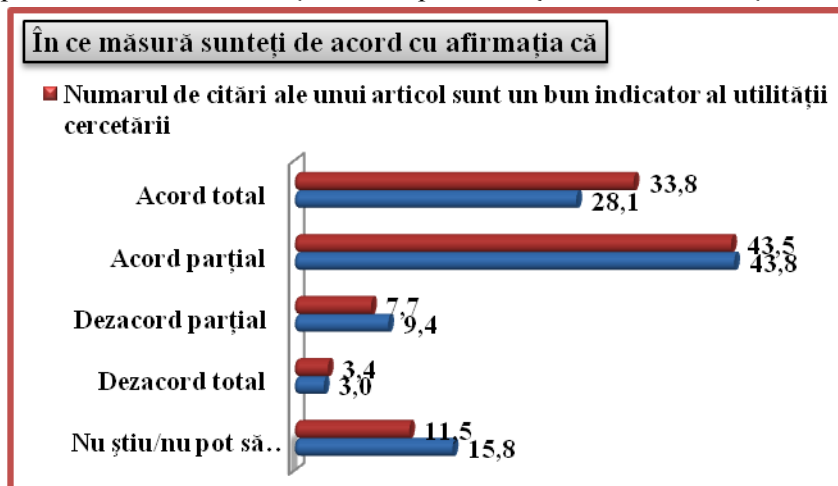

Fig. 8. Opinia privind indicatorii care confirmă utilitatea cercetării.

Cu toate acestea, majoritatea savanților din Moldova nu cunosc despre modelele alternative de publicare și acces la informația științifică (Fig. 9). Astfel, a fost constatat că 56,2% din participanții la chestionare au auzit sau

cunosc despre posibilitățile noi de publicare și comunicare științifică – auto-arhivarea și revistele electronice cu acces deschis, inclusiv 18,3% consideră că arhivele electronice instituționale sau cele tematice conțin publicații științifice cu acces deschis, iar 37,9% apreciază revistele electronice cu acces deschis în calitate de surse disponibile în mod liber pentru toți. Nu cunosc nimic despre posibilitățile alternative de comunicare științifică 40,9% din cei chestionați.

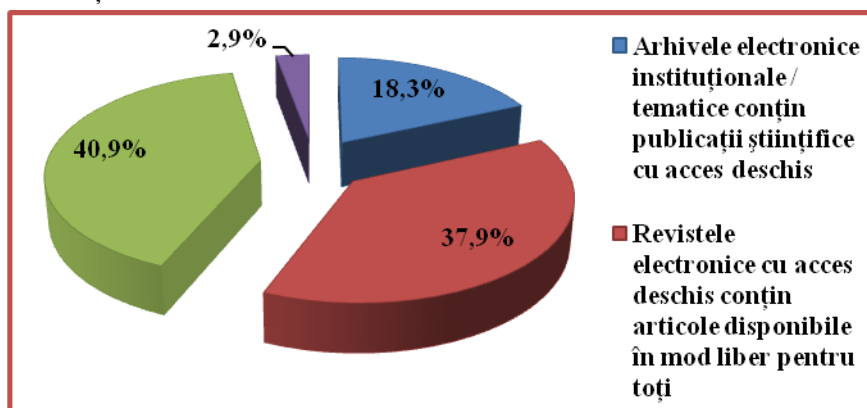

Fig. 9. Ce cunosc savanții din Moldova despre inițiativele internaționale privind Accesul Deschis (%).

Din distribuția răspunsurilor se evidențiază că cei mai familiarizați cu inițiativele OA sunt savanții de la Universitatea Academiei de Științe a Moldovei (UnAȘM), 76,2% din cei chestionați de la această instituție au menționat că știu despre modalitățile de acces deschis la informația științifică prin arhive electronice și revistele cu acces deschis. De asemenea, o rată mare de cercetători care sunt familiarizați cu aceste strategii sunt cei de la USMF (73,5%), ULIM (72,8%) și ASEM (70,5%). În același timp, doar 44,9% de savanții de la Universitatea Agrară de Stat din Moldova (UASM), 49,8% de la AȘM și 49,4% de la USM au astfel de cunoștințe. În cadrul acestor instituții a fost înregistrată cea mai înaltă rată a persoanelor care nu cunosc nimic despre aceste inițiative, respectiv 51,1% de la UASM, 45,9% de la AȘM și 47,2% de la USM.

Pentru a înțelege efectele accesului deschis pentru biblioteci trebuie să fie luate în considerare probabilitățile și gradul de succes al mișcării OA. Au fost mai multe dezbateri cu privire la reușitele și eșecurile mișcării OA. Specialiștii consideră că în perspectivă pot fi dezvoltate trei scenarii ale mișcării accesului deschis [26]. În primul scenariu, mișcarea OA se epuizează după o perioadă de entuziasm, în cel de-al doilea scenariu, accesul deschis obține succese prin devansarea modelului actual de abonare la revistele științifice; în al treilea scenariu, accesul deschis se dezvoltă paralel și coexistă cu modelul tradițional de abonare.

În condițiile când accesul la informația științifică este limitat din cauza costurilor la revistele științifice și micșorarea bugetelor bibliotecilor bibliotecile trebuie să întreprindă anumite măsuri pentru promovarea modelelor alternative de comunicare științifică. În această ordine de idei bibliotecile pot:

- organiza arhive instituționale / tematice;
- convinge cercetătorii, cadrele didactice universitare de a participa la constituirea arhivelor instituționale;
- promova revistele cu acces deschis;
- informa comunitatea despre resurse informaționale noi privind informația științifică;
- anula abonarea la revistele scumpe care nu sunt folosite de beneficiari în favoarea revistelor OA;
- familiariza utilizatorii cu beneficiile OA;
- provoacă agențiile finanțatoare și instituțiile științifice de a discuta despre acces deschis.

Referințe bibliografice:

1. VOLCOV, G. N. *Sociologia științei: Eseuri sociologice despre activitatea științifică-tehnică*. București: Editura Politică, 1969. 336 p.
2. TENOPIR, C. Online databases - online scholarly journals: How many? In: *Library Journal* [online]. 2004, nr. 2 [citată pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.libraryjournal.com/article/CA374956.html>
3. TENOPIR, C.; KING, D. *Communication patterns of engineers*. Piscataway: IEEE Press, 2004. 266 p.
4. BACKHAUS, Jurgen G. *The Elgar companion to law and economics*. 2nd Edition. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005, 763 p.
5. BREMBS, Bjorn. 2011. *What's Wrong with Scholarly Publishing Today? II* [citată pe 31.10.2011]. Disponibil: <http://www.slideshare.net/brembs/whats-wrong-with-scholarly-publishing-today-ii>
6. BOSCH, Stephen; HENDERSON, Kittie; KLUSENDORF, Heather. Periodicals Price Survey 2011 Under Pressure, Times Are Changing. In: *Library Journal*. Academic Newswire [online]. 2011, 14th April [citată pe 31.10.2011]. Disponibil: <http://www.libraryjournal.com/>
7. *Wiley Online Journal* [citată pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://onlinelibrary.wiley.com/>
8. *Elsevier* [citată pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.elsevier.com/>
9. Of goats and headaches. In: *The Economist* [online]. 2011, 26th May [citată pe 30.09.2011]. Disponibil: <http://www.economist.com/node/18744177>
10. *SCImago. SJR – SCImago Journal & Country Rank* [citată pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.scimagojr.com>

11. DOMINGUEZ, M. B. Economics of open access publishing. In: *Serials*. 2006, vol. 19, nr. 1, p. 52-60.
12. ȚURCAN, Nelly. Politicile accesului deschis. În: *Studia Universitatis*. 2010, nr. 3 (33), p. 41-56.
13. *Budapest Open Access Initiative* (BOAI) [online]. 2002 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>
14. *IFLA Statement on open access – clarifying IFLA's position and strategy*. 11th October, 2011 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.ifla.org/files/hq/news/documents/ifla-statement-on-open-access.pdf>
15. *Directory of Open Access Repositories* [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.opendoar.org/>
16. *SinceDirect* [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.sciencedirect.com/>
17. *Scientific publishing in transition: An overview of current developments* [online]. Bristol, 2006. 30 p. [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: http://www.stm-assoc.org/2006_09_01_Scientific_Publishing_in_Transition_White_Paper.pdf
18. *Directory of Open Access Journals* [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.doaj.org/>
19. BIRD, C. Oxford Journals' adventures in open access. In: *Learned Publishing*. 2008, nr. 21, p. 200-208.
20. MCVEIGH, Marie E. *Open Access journals in the ISI citation databases: Analysis of impact factors and citation patterns – A Citation study from Thomson Scientific* [online]. 2004 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://science.thomsonreuters.com/m/pdfs/openaccesscitations2.pdf>
21. WAGNER, A. Ben. Open Access citation advantage: An annotated bibliography. In: *Issues in Science and Technology Librarianship* [online]. 2010, nr. 60 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.istl.org/10-winter/article2.html>
22. HITCHCOCK, S. *Effect of Open Access and downloads (hits) on citation impact: A bibliography of studies: Open Citation Project* [online]. 2010 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://opcit.eprints.org/oacitation-biblio.html>
23. HARNAD, S. The immediate practical implication of the Houghton Report: provide Green open access now. In: *Prometheus*. 2010, vol. 28, nr. 1, p. 55-59.
24. SWAN, A. *The Open Access citation advantage: Studies and results to date* [online]. University of Southampton, 2010 [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: http://eprints.ecs.soton.ac.uk/18516/2/Citation_advantage_paper.pdf
25. *Open Access Scholarly Information* [citat pe 30.10.2011]. Disponibil: <http://www.openoasis.org/>
26. SCHMIDT, Krista D.; SENNYEY, Pongracz; CARSTENS, Timothy V. New Roles for a changing environment: Implications of Open Access for libraries. In: *College & Research Libraries*. 2005, vol. 66, nr. 5, p. 407-416.